

Structurare comunitară și practici culturale la români din Philadelphia

Ana-Maria MUNTEANU
Aida TODI

1. Termenul *diasporă* acoperă atât fenomenele generate de migrația istorică și recentă la scară largă având o cauzalitate traumatică – exoduri, genociduri, războaie, falimente și crize economice, cât și fenomene recente sau emergente reprezentate de mișcările migratorii foarte ample generate de mondializare și care conduc la crearea și organizarea de comunități naționale pe teritoriu străin. Așadar, tipologia diasporelor este complexă, diaspora evreiască fiind considerată arhetipul fenomenului migrației la scară mare, pentru a încadra sau recunoaște realități comparabile sub raportul cauzalității – necesitatea de a fugi de persecuții religioase sau politice sau al formei de manifestare, dorința comunităților de a se dispersa pe teritorii vaste. Autori ca Robin Cohen¹ sau Alain Medam² se pronunță pentru ieșirea din modelul istoric traumatic cu axiomatica sa și cu mărcile de emotivitate intensă cu scopul unei deschideri metodologice spre noile fenomene care conduc la întemeierea unei comunități de interese în contexte sociale și culturale străine. Cercetările, în interiorul sau în afara profilului arhetipal, au abordat fenomenele de bilingvism și multilingvism, de creolizare a limbilor, asimilările după una sau două generații, dificultățile supraviețuirii într-un mediu adesea ostil, „dezorganizarea socială” și demoralizarea indivizilor, dar și reversul dezagregării și asimilării, formele de organizare de „sociatie” prin care *memoria colectivă* îi ajută pe indivizi să-și compenseze singurătatea, nostalgia și deusularea, să-și structureze grupul, să-și mențină un nivel satisfăcător de competența lingvistică, să-și conștientizeze identitatea în condițiile presiunii mediului social și cultural din țara de adopție.

2. Interesul științific față de comunitatea românilor din Philadelphia se justifică cel puțin din două motive.

2.1. Primul ține de ceea ce am putea numi un *model de succes* prin longevitatea și stabilitatea remarcabilă a acestei comunități structurate în jurul a doi piloni – cel *asociativ*, reprezentat de Societatea „Banatul”, care datează din 1906, înființată cu scopul de „ajutor și cutumă”, și cel *religios*, Biserica ortodoxă „Pogorârea Duhului Sfânt”, care, spre deosebire de alte orașe americane cu comunități românești numeroase, ca Seattle, de pildă, dispune de un locaș propriu, fiind centrul spiritual al comunității românești din 1913 și până în prezent.

2.2. Al doilea este nevoia de a înțelege *eficiența adaptativă* a acestei entități socio-culturale vii la testul de dispersare / diferențiere, în *exterioritatea* câmpului cultural și istoric național, înghețat decenii de-a rândul în comunism, sau scuturat de

¹ Robin Cohen, în Gilles Ferreol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Iași, Polirom, 2005, p.198-199.

² Alain Medam, *Ibidem*, p. 198.

crize de identitate și distorsiunile fără sfârșit în postcomunism. Înțelegerea „operei” timpului, proiectată în destinele individuale care reiterează un du-te-vino între reprezentările și așteptările modernității, „universalității abstracte și a rațiunii pure” și cuvintele Sf. Augustin în contrapunct cu dinamismul societății americane „O, Doamne,... Eu sunt cel care îmi amintesc, eu, ... sufletul” (*Ego sum qui memini, ego animus*) dezvăluind „omul interior” aflat în umbra celui vizibil, zâmbitor și disponibil în America, veșnic iritat în România...

3. La începutul secolului al XX-lea³ o mare parte dintre românii care au emigrat în SUA s-au stabilit în zona de nord a orașului Philadelphia, în Northern Liberty. Despre o comunitate românească se poate vorbi începând cu anul 1906, când se inaugurează Societatea „Banatul”, „pentru ajutor și cutumă”. Deși la acea dată românii din Philadelphia nu dispuneau încă de o biserică, ritualurile erau împlinite cu regularitate duminică de duminică. Se întâlneau pentru a cânta imnuri religioase, dar și pentru a petrece împreună cu cântece și dansuri populare. Tradițiile ținute cu strictețe au consolidat legăturile dintre familii, iar comunicarea în limba română le-a cultivat sentimentul național și a creat un culoar de oportunități pe care societatea de adopție le refuza unora dintre cei care nu cunoșteau limba engleză. Curând a devenit evident pentru acești emigranți că au nevoie de biserică pentru a celebra diverse evenimente sociale – nunți, botezuri, funeralii.

Muzeul Bisericii consemnează ziua de 13 iunie 1913 când, după slujba oficiată inspirat de preotul Moise Ballea în holul societății Banatul, cei 24 de participanți la serviciul divin au decis să fondeze la Philadelphia Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”.

În 1919, Dioceza episcopală cedează partea din spate a clădirii în care se află St. John Episcopal Church, situată pe Brown Streets. Pe parcursul unui singur an numărul enoriașilor crește la 100 de membri. În 1923 parohia primește întreaga clădire pe care o păstrează până în anii ‘60. Pe parcursul următoarelor două decenii Biserica românească din Philadelphia devine un centru spiritual care atrage numeroase personalități din țară – prințul Bibescu, reprezentantul României la Washington face repetate vizite, urmat în 1926 de Regina Maria și de alți membri ai Casei Regale, principesa Ileana și prințul Nicolae iar, în 1929, de Nicolae Iorga.

Aceste vizite adaugă strălucire întâlnirilor și ceremonialului, contribuie la o mai bună percepție în diverse medii românești și americane. Biserica își consolidează poziția, stabilizează legăturile și întărește sentimentul apartenenței, iar segmentul activ religios și cultural crește chiar în perioada anilor de criză economică. În 1930 parohia are 115 membri și 50 de membri auxiliari femei și reușește să adune, mai ales prin efortul acestora din urmă, fondurile necesare pentru redecorare și reparații și, nu mai puțin, contribuie semnificativ la o nouă și puternică emulație spirituală a comunității prin corul „Anastasiu Lipovan”, care ajunge la un număr de 60 de voci, participă la Chicago Choral Contest, în 1934 reușind să se claseze pe locul al II-lea cu un repertoriu de muzică religioasă și profană bazată pe texte în limba română.

Influența americană se face simțită în modul de organizare a evenimentelor sociale și religioase, prin accentul pe grandoarea ritualului. În 1924 se oficiază în același timp nunta a 15 cupluri de tineri. Biserica din Brown Street găzduiește slujbe ținute de

³ Datele pe care le oferim ne-au fost puse la dispoziție de dl. John Costea, curatorul Muzeului Bisericii ortodoxe „Pogorârea Duhului Sfânt” din Philadelphia, precum și de materialul informativ publicat în 1988, cu ocazia sărbătoririi înființării bisericii.

înalți ierarhi – în 24 martie 1935 Pompei Morusca devine Episcop cu numele de Policarp și oficiază o liturghie în „Biserica Coborârii Duhului Sfânt”. În 1952, trei ierarhi ai Diocezei Ucrainene au oficiat consacrarea preotului Viorel Trifa ca Episcop Valerian. În anii ‘60 prosperitatea românilor din Philadelphia este în creștere, ceea ce permite strângerea, în numai două ore, a sumei de 42.000 de dolari cu care se inițiază pașii necesari pentru o nouă Biserică, mai încăpătoare. Comitetul parohial face prospecțiuni pentru o clădire încăpătoare pentru a adăposti Biserica „Pogorârea Duhului Sfânt” (The Descent of the Holly Spirit). Icoanele bizantine ale Bisericii îi veghează astăzi pe enoriași de pe pereții de piatră ai clădirii construite în stil gotic, în care a funcționat anterior Gothic Presbiterian Church. Comunitatea românească a plătit o sumă considerabilă (aproximativ 100.000 de dolari), sumă care atestă o motivație puternică de a avea o biserică mai încăpătoare, în care să poată intra până la 400 de oameni și o mișcare inspirată către suburbii, devenite zone rezidențiale intens populate. Registrele bisericii consemnează, în anul 1988, la 75 de ani de la înființare, 632 de botezuri, 221 de căsătorii, 507 decese. Ultimii douăzeci și cinci de ani au adus calm, emulație și inspirație celor aproape 100 de români, dintre care unii, care între timp au plecat din oraș, se întorceau pentru ceremoniile importante și pentru sentimentul de apartenență, solidaritate și întraajutorare cultivat de preotul Grigoraș și de membrii comitetului parohial, sentimente care nu au fost afectate nici măcar de pasiunile dezlănțuite cu ocazia referendumului de suspendare a președintelui Băsescu.

4. Imaginea unei comunități echilibrate și armonioase care nu s-a lăsat (încă) asimilată, ci a asimilat, la rândul său, esența spiritului practic, atitudinii pozitive și autonomiei specifice lumii americane este de natură să intrige și să ridice întrebări.

- Care este natura liantului interpersonal și care sunt – dacă există – punctele nodale a căror subtilitate scapă înțelegerii comune?

Și, articulând o sferă problematică în contextul interogației sistematice:

- Cum se face trecerea de la identitatea „parcurs” experimentat ca tensiune între cele două lumi *aici* vs *acolo* între care *pendulează* emigrantul la o identitate fixă întărită prin reprezentări și acțiuni stereotipice?

- Putem detecta în discurs și în comportament *puncte de comutare* între comunicarea digitală (specifică gândirii informaționale, abstracte, relațiilor formale, după Bateson) și cea analogică (interacțiuni cu un halou emoțional pozitiv sau negativ)?

- Ce rol joacă simbolismul în această oscilație prin care se instituie diferențele?

Distincțiile clasice între identitatea reală și cea virtuală⁴ dintre grupul de apartenență și cel de referință simplifică lucrurile, în timp ce funcția simbolică este cea care articulează o mulțime eterogenă de elemente (discursuri, comportamente codificate etc.) conform unor reguli de expunere spațio-temporală.

⁴ E. Goffman, *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*, Glencoe, The Free Press, 1963.

- Reprezintă *afilierea identitară* expresia nevoii indivizilor de a-și consolida o imagine de nesigură? Există o corespondență, o adecvare, între „apelul” religiei ortodoxe și replică, răspunsul care implică un cadru relațional, un mai mult decât permite relația dialogică și care solicită participativ familia, cunoștințele, prietenii, foști și viitori parteneri de afaceri?

- Se poate vorbi despre o sinteză interculturală, o rețea fină de schimburi și conexiuni care se întăresc în loc să se disocieze? Ce tip de logică sau de ecologie se manifestă astfel?

5. Am observat că registrul care definește adecvat legăturile din cadrul comunității este cel al sărbătorilor care reprezintă un „ansamblu de acte repetitive și codificate, cu caracter de solemnitate”⁵ care distribuie participanții conform ordinii tradiționale. Caracterul memorabil este determinat de încadrarea într-o structură de operații invariante-rituri-de hipostazierea și idealizarea – prin aport de semnificație – a unor momente în care se confirmă sau se schimbă statutul social al actorilor (căsătorie, botez, jubilee, aniversări etc.) și care presupun explicit sau implicit legătura cu sacralul.

Membrii comunității dispun de arhive personale de imagini care documentează consistent aceste aspecte. Din înregistrările efectuate în 1998 cu ocazia aniversării vârstei de 80 de ani a doamnei Maria Rugină, se observă o participare de câteva zeci de persoane, o parte dintre acestea venind de la mare distanță. Momentul urărilor este intens teatralizat, fiecare dintre cei prezenți este immortalizat în secvențe de câteva minute. Urările se repetă la infinit, iradiind o certitudine care se opune prin sublimare riscului dispariției fizice care se va petrece curând. În aceeași logică, membrii familiei, copii și nepoți, toastează în fața publicului numeros *ca și când* ar schimba statutul de rude cu cel de participanți la o ofrandă adusă senectuții a cărei valoare se amplifică doar *în acest cadru*, în timp ce utilitatea sa cotidiană se erodează continuu. În această împletire dintre fragilitatea persoanei și forța simbolului are loc o *creștere de semnificație afectivă, pozitivă* a memoriei: trecutul – reprezentat de un corp și o persoană livrate omagiului – curge în intervalul dintre două secvențe actuale sub forma unei elipse temporale.

Un alt eveniment, o nuntă înregistrată în vara lui 1993 în comunitatea românilor din Philadelphia, reprezintă o „instituire” civilă în sensul dat de Bourdieu (Bourdieu, 1994)⁶. Mirele, italian-irlandez, optează pentru numele românesc al miresei – Anthony Cerbone devine Anthony Păcuraru. Cristina și Anthony fondează o familie mixtă cu un nume românesc în care se încrucișează cel puțin trei linii etnice. Actul simbolic se apropie de semnificația botezului, cu diferența că legea civilă, acest arriere-plan al numelui, operează diferit de contextul în care numele are caracter de designator imuabil⁷. Aici capătă un aspect de *convertire* și angajează ceea ce Bourdieu respinge, anume opțiunea personală ca iluzie biografică. Pe parcursul ceremoniei ortodoxe de mare fast oficiată într-o biserică protestantă (situație greu de înțeles în afara contextului american) sunt rostite discursuri în limba română și în limba engleză. Ceremonia în ansamblul ei este o construcție simbolică pe mai multe paliere lingvistice și culturale, fiind elaborată conform unui plan în care se echilibrează aportul fiecăruia în calitate de

⁵ Claude Levi-Strauss, *Antropologie structurală*, București, Editura Politică, 1978.

⁶ P. Bourdieu, *L'illusion biographique*, in: *Actes RSS*, N° 62/63 (Thème „L'illusion biographique”), 1994, p. 69-72. (www.homme-moderne.org/societe/socio/bourdieu/raison/illusion.html).

⁷ Ibidem.

subiect – reprezentând adaptarea modernă, americană a „temei” nunții, bazată pe angajamentul personal – cu solemnitatea ritualului nupțial prin care se actualizează o întreaga textură a sensului social. Pe parcursul fiecărei secvențe se împletesc vechile semnificații, se reinstituie rolurile pe cadrul reprezentat de noul „sistem” familial (de rudenie) prin pivotări semantice și tematice *întrupate* și expuse în actele ceremoniale, potențate de simbolismul cu valențe spectaculare. Au loc deplasări în geografia „sacră”, tranziții de la sacru la profan, secvențele muzicale și de dans – românești, ca și felurile de mâncare tradiționale alese devin marcatorii identității „dominante”, iar obiectele rituale și feeria culorilor reprezintă indicii ale influenței americane fiind în același timp demonstrative pentru statutul social, identitatea culturală și intelectuală a celor doi tineri și a familiilor lor.

O altă scenă, de această dată în aprilie 2007, consemnată la un dejun care urmează slujbei de duminică la Biserica ortodoxă, având ca scop strângerea de fonduri, la care participă cca 100 de persoane. Românii și membrii de familie străini consumă cu această ocazie preparate ale bucătăriei românești (un mod simbolic de a marca „teritoriul” identității), folosind prilejul spre a conversa în limba română mai ales pe teme politice, actualitatea politică din țară și tensiunile ale căror cauze rămân obscure pentru cei prezenți. Mizele conflictelor politice sunt aproape neinteligibile la această distanță de epicentrul disputelor, dar interes există și va fi probat peste o săptămână, când votează în număr destul de mare pro sau contra demiterii președintelui. Acest episod reflectă o conectare a românilor din Philadelphia la actualitatea românească și un „împrumut” de logistică americană – care face strângerea fondurilor rapidă și eficace.

6. Această selecție reflectă o comunitate care nu-și uită tradițiile prin care se identifică, dar care se află în dialog cu universul dinamic al țării de adopție. Modalitățile în care se echilibrează cele două identități reflectă pertinenta unui „circuit al sufletului”, un canal al memoriei și al tradiției românești cu o prezență încă puternică, dar cu influențe ale societății americane. Trebuie luată în considerație tendința spre fluiditate și hibridare a practicilor culturale, tradiția fiind un fenomen volatil cu retrageri și revitalizări. Această fragilitate a identității culturale este importantă a fi consemnată tocmai într-o perspectivă a timpului căruia i-a rezistat, împletindu-se cu credința ortodoxă și sentimentul apartenenței la cultura și identitatea națională.

Community Structure and Cultural Practices of Romanians from Philadelphia

The term *Diaspora* covers both the phenomena generated by the wide-scale historical and recent migration with traumatic causes – exodus, genocides, wars, bankruptcy and economic crises, and the recent or emerging phenomena represented by very large migrations generated by globalization and leading to the setup and organization of national communities on foreign territory. Therefore, the Diaspora typology is complex, the Jewish Diaspora being considered the archetype of the wide-scale migration phenomena.

Authors such as Robin Cohen or Alain Medam are in favor of abandoning the historical model with its axioms and strong emotionality marks with a view to a methodological opening towards new phenomena leading to the establishment of a community of interests in foreign social and cultural contexts. The research, within or outside the archetypal profile, has addressed the phenomena of bilingualism and multilingualism, language creolization, assimilations after one or two generations, difficulties of surviving in an often hostile environment, „social

disorganization” and demoralization of individuals, but also the reverse of disintegration and assimilation, the „sociation” organization forms through which the *collective memory* helps the individuals to counterbalance their loneliness, nostalgia and alienation, to structure the group, to maintain a satisfactory level of linguistic competence, to raise awareness of their identity under the pressure of the social and cultural environment of the adoptive country.

The scientific interest for the Romanian community of Philadelphia is justified for at least two reasons. The first relies on what we could call a *success model* given the remarkable longevity and stability of this community structured around two pillars – the *associative* one, represented by the “Banatul” Society, established in 1906, its purposes being „aid and tradition”, and the *religious* one, the orthodox church “Pogorârea Duhului Sfânt”, which, unlike those from other American cities with large Romanian communities, such as Seattle, for example, has its own building, serving as spiritual center of the Romanian community since 1913 to the present day. The second is the need to understand the *adaptive efficiency* of this living socio-cultural entity to the de dispersal / differentiation challenge, *outside* the national cultural and historical area, frozen for many decades under communism, or shattered by identity crises and never-ending distortions under the post-communism era. The understanding of the “work” of time, projected in the individual destinies reiterating a to-and-fro movement between the representations and expectations of modernity, “abstract universalities and pure reason”.

The image of a balanced and harmonious community which did not (yet) allow itself to be assimilated, but it assimilated, in turn, the essence of the practical nature, positive attitude and independence specific to the American world is puzzling and raises a series of questions. Our article addresses a few of these questions, through the few case studies analyzed according to the “personal stories” method (specific to the anthropological research inspired by the American cultural anthropology school) and the participative observation. Considering the cultural practices under observation and analysis, the Romanian community of Philadelphia identifies itself, but also interacts, with the dynamic universe of the adoptive country. The ways in which it balances the two identities reflects the pertinence of a “soul circuit”, a Romanian memory and tradition channel with a strong presence still, but assimilating some influences of the adoptive American society. The fluidity and hybridization of the cultural practices trend, tradition being a volatile phenomenon with recesses and comebacks, must be taken into account. It is important that this fragile nature of the cultural identity be recorded precisely from the perspective of the time of endurance, interwoven with the orthodox faith and the feeling of belonging to the national culture and identity.

*Universitatea „Ovidius”, Constanța
România*